

La farigola

(ALDC, V, 1101. La farigola)

Els significants més estesos que designen aquesta planta aromàtica (*Thymus vulgaris*) són *farigola* i *timó*. El primer, *farigola*, és d'origen encara no del tot aclarit: per a uns, derivaria del llat. FILICULA 'falzia, falguereta', acceptable fonèticament però no des del vessant semàntic; per a altres, de *FERRICŪLA, difícil d'admetre perquè les diverses var. començades en *fari-/fri-* difícilment procedirien de segments amb una vibrant múltiple; per a uns altres, a partir de la qualitat aromàtica de la planta, seria un der. de **freigrolar*, congènere de l'oc. *ferigolar*, provinent de *FRAGRORARE, der. de FRAGARE 'exhalar flaïre', amb possible atracció del tipus FILICULA 'falzia' (DECat). Es coneixen les var.: 1) *fanigola* 61, 64, amb dissimilació de *farigola*; *faligola* 23, que, més que un descendent fidel a l'hipotètic ètim, ha de ser resultat d'una assimilació de la bategant a la lateral, atès que coexisteixen les dues formes a la mateixa localitat; 2) *frigola*, amb síncope vocàlica, i el der. dim. *frigoleta* 2, 3, 5, 6, 9; 3) *frígola* (var. *frigol* [m.] 8, 13), que, si admetem l'ètim FILICULA, hauria respectat l'accent originari.

Quant a *timó* (s. XIV) (var. *tim* ['u] 8), es tracta d'un dim. cat. de *tim* < THYMUS 'farigola' (< gr. THÝMOS), amb el suf. -ó (< -ONE), que ha rebut un altre suf. també dim. -et (< -ITTU), *timonet*. L'alg. *timo* 85 és pres de l'it.

Com que la *ŷ* llatina, amb tractament

savi o popular, podria

donar *i* o *e*, trobem

tem 70-72 ([tē] 7

< fr. *thym*).

En algunes poblacions, distingeixen entre *farigola* i *timó* (8, 17, 32, 88).

Tomello, present en una part del val., més que un mossarabisme (DECat), sembla un supervivent de l'arag. ant. *tomiello* (< THUMELLU, amb diftongació de E oberta), introduït amb la colonització medieval, i amb adaptació catalana a *tomello*, *tomell* 188 i el dim. *tomellet* 188; *tomillo* 138, 172 és préstec del cast. o de l'arag. mod. *Tomanil* 173 és una var. de *tomaní*, amb canvi de suf. (potser -il < -ill [< -ICULU]), del llat. *TUMANINUS, der. de *TUMANIA, vulgarització de *THYMANIA (< gr. THYMIAMA 'encens'). Una altra forma afi a l'arag. és *estremoncell*, germana de *estremon*[θ]illo 100, *estremun*[θ]illo 108, amb aglutinació de l'article pl. en el context *es tremoncells*, aglutinació que no apareix en la var. *tremoncillo* 87, 94 (< THYMONICELLU), de factura castellanoaragonesa; totes les variants, amb repercussió de *r* a causa de la líquida següent.

Finalment, *herba queixalera* 66, potser per la creença que cura el mal de queixal, si no és una confusió amb una altra espècie.

Des d'una perspectiva geolingüística, notem la subsistència, aquí i allà, de la var. proparoxítone *frigola*, la forma probablement pristin; la var. sincopada *frigola*, pròpia sobretot del ross., on la síncope és habitual (*prell* 'parell', *pret* 'paret'), i l'extensió força general de *timó* pel cat.

occ., interrompuda per una falca de *tomello*, de probable procedència aragonesa. *Estremoncell* mostra una certa complicitat amb l'arag.

Són mots estàndard *farigola*, des del DOrt, 1917; *timó*, *timonet* i *frígola*, des del DG₁, 1932; *tomell* i *tem*, des del DIEC₁, 1995.

